

УДК 338.45.01

Богдан АНДРУШКІВ, Ольга ПОГАЙДАК, Лілія МЕЛЬНИК

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Резюме. Розкрито особливості проведення економічних реформ та трансформації у галузі промисловості в системі глобальних викликів. Враховуючи суттєвий вплив промисловості України на розвиток усього національного господарства підкреслено важливість проведення ґрунтовних досліджень процесів перебудови застарілих у глобальних умовах методів організації виробничо-збутової діяльності промислових підприємств. У контексті монографії Маркович І. Б. «Трансформація промисловості в системі глобальних викликів: організаційно-мережеві зміни та конкуренто-інноваційні виміри» запропоновано інноваційні підходи до збалансування пріоритетів вітчизняної промисловості зі світовими, розглянуто можливості використання її розробок як окремого напрямку досліджень.

Ключові слова: промисловість, трансформація, глобалізація, структурні деформації економіки.

Bohdan ANDRUSHKIV, Olga POGAJDAK, Liliya MELNYK

FEATURES OF INDUSTRY TRANSFORMATION UNDER THE GLOBAL CHALLENGES

Summary. The features of economic reforms and industry transformation under the global challenges are disclosed. Given the significant impact of industry on the development of the entire national economy in Ukraine the importance of conducting thorough investigations of adjustment processes of obsolete in global conditions methods of production and distribution activities of industrial enterprises is emphasized. It is expedient to cover characteristics of factors which have the most significant impact on the ability of enterprises to quickly adapt to changes in the external environment, which is a prerequisite for achieving a high level of competitiveness in the market. In general, the article emphasizes the most important factors that determine changes in the world industrial production, including: increased international competition, which is associated with the emergence of new producers and their close integration with international markets, the rapid growth of technological changes, which leads to the reduction in industrial production cycles and makes the company continually innovate, improve its organizational forms and processes, improvement of economic performance in developing countries that gives reason to talk about the emergence of new market opportunities for both production and consumption, environmental factors such as climate change, depletion of natural resources and pollution resulting from industrial activities to some extent determine the further development of production, the regulatory environment and community values should be considered as important factors driving changes in the structure and features of the industry. In the context of the monograph by Markovych I. B. «Transformation of industry in global challenges: organizational and network change, and the competitiveness and innovation dimensions» the innovative approaches to balancing the priorities of the domestic industry with the world ones are proposed, the possibilities of using it as a separate development direction of research are considered. Considering the problem of lack of effectiveness of existing models of the domestic national economy, it is proposed to focus on the research and grounding of the choice of such form of economic growth, which would be able to resolve the problems of lack of competitiveness in the regional industry first, and then in the national and global dimensions. It is found that the economic globalization and accelerated flow of information stimulates and updates the search of such forms of inter-firm cooperation, which would possess the features of integrated forms of cooperation.

Key words: industry, transformation, globalization, structural deformations of economy.

Постановка проблеми. Структурні зрушення, зумовлені глобальною інтеграцією та посиленням глобальної конкуренції, не тільки трансформують засади реалізації політики макроуправління, а й вимагають розроблення та формування нових методологій, методичних підходів до державного та корпоративного регулювання виробничих процесів із урахуванням глобальних тенденцій у формуванні виробничих систем.

Якщо ще півстоліття тому світову економіку можна було представити сукупністю певною мірою взаємопов'язаних, але автономних національних господарств, розвиток яких

визначався внутрішніми чинниками та факторами, то сьогодні глобалізація все тісніше зв'язує держави в єдиний організаційно-економічний механізм.

Актуальність проблеми забезпечення імпульсами зростання промисловості полягає в необхідності аналізу загальносвітових тенденцій, які відбуваються в промисловій сфері, та виокремлення таких, що мають найсуттєвіший вплив на розвиток вітчизняної промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми налагодження промислового виробництва розглянуто в працях багатьох вітчизняних вчених: Бочан І., Гесць В., Кузьмін О., Малий І., Маркович І., Михасюк І., Федулова Л. та інші. Серед зарубіжних дослідників варто відзначити роботи Каплінського Р., Бейкера К., Джереффі Дж., Морріса М. та ін.

Теоретичні основи міжнародного поділу праці, транснаціоналізації виробництва та його просторового розташування досліджували Філіпенко А., Савельєв Є., Гладій І., Фролова Ю., Чухрай Н. та інші. Однак активне використання сучасних принципів ведення міжнародної торгівлі та застосування бізнес-стратегій, що відповідають вимогам часу, почалося нещодавно та ґрунтується переважно на працях таких зарубіжних дослідників, як Джоунс Р., Хамел Г., Прахалад К., Мінс Г., Шнайдер Д., які представляють комплексний підхід до формування глобальних виробничих ланцюжків. Не заважаючи на це, адаптовані до вітчизняних особливостей господарювання наукові праці не є достатніми, що й зумовлює необхідність подальших досліджень.

Метою статті є обґрунтування в контексті означеної монографії необхідності виділення в якості окремого наукового напрямку дослідження проблем національного промислового виробництва в євроінтеграційних контекстах.

Виклад основного матеріалу. Масштабна криза вітчизняної промисловості – реальність, що потребує усвідомлення необхідності активного пошуку та розроблення інструментів, здатних активізувати процеси модернізації окремих галузей, підвищення економічного потенціалу країни.

Сьогоднішня складна економічна ситуація в Україні виникла внаслідок не лише зовнішніх фінансово-економічних впливів, а й внутрішніх чинників – системної деградації національної економіки, сильної залежності від низькотехнологічних та сировинних галузей, застарілості виробничих активів реального сектора економіки.

Поряд з проблемами нестійкої динаміки розвитку, однією з найактуальніших для національної промисловості залишається структурна проблема. Свідченням цього є те, що державна промислова політика виявилася неефективною та такою, що не дозволяє досягати високих світових стандартів з огляду на нові внутрішні реалії та провідні тенденції глобальної економічної системи. Враховуючи вищенаведене, актуальним є оновлення механізмів формування та реалізації промислової політики, які б враховували глобальні виклики та чинники, і водночас були добре адаптованими до національних соціально-економічних умов.

Найбільш значними факторами, які визначають зміни у світовому промисловому виробництві, є:

- посилення міжнародної конкуренції, яка пов'язана з появою нових виробників та їх тісною інтеграцією в міжнародні ринки;
- зростання темпів технологічних змін, що призводить до скорочення виробничих циклів продукції й примушує підприємства постійно займатися інноваційною діяльністю, вдосконалювати організаційні форми та процеси;
- покращення економічних показників країн, що розвиваються, дає підстави говорити про виникнення нових ринкових можливостей як для виробництва, так і споживання;

- екологічні фактори, такі, як зміна клімату, виснаження природних ресурсів і забруднення в результаті промислової діяльності певною мірою визначають подальший розвиток виробництва;

- регулятивне середовище і цінності громадськості слід розглядати в якості важливих рушійних чинників змін у структурі та особливостях роботи промислових підприємств.

Високий рівень інтеграції економіки країни у сировинні ринки на основі, насамперед, цінової конкуренції, а не конкурентної боротьби технологій і нововведень є значним ризиком для її стабільного функціонування й робить вразливою до будь-яких цінових «шоків», що й сталося у період фінансово-економічної кризи. Тобто при розробленнях державних програм, стратегій розвитку підприємств слід зосереджуватися саме на інноваційній площині конкурентної боротьби.

Важливе значення в процесах переходу підприємств на інноваційний шлях розвитку відіграє держава. Її роль в активізації прогресивних змін у промисловості протягом останніх десятиліть суттєво змінилася. Більшої ваги набувають завдання створення сприятливих умов розвитку підприємництва, побудова оточення, яке стимулює інновації, сприяє залученню приватного та іноземного капіталу до виробництва наукомісткої продукції, допомагає різним формам кооперації, інтеграції, кластеризації. Тобто втручання держави повинно бути не пряме, а опосередковане через створення надійних та чітких рамкових умов, які визначають особливості діяльності суб'єктів господарювання.

У світовій практиці сформувалося кілька моделей інноваційного розвитку країн, які відрізняються між собою як методичними підходами до стратегій забезпечення інноваційного зростання економіки, так і за ступенем та характером участі держави, наукових і освітніх установ, промислових підприємств, інших інституцій у процесі підвищення її інноваційності:

1. У країнах-лідерах у сфері наукових розроблень (США, Великобританія, Канада, Франція) визначальна роль у формуванні інноваційного потенціалу належить державі. Характерне створення мережі центрів поширення інновацій та відповідних органів державного регулювання. Важливе місце приділяється стимулюванню інновацій через підтримку конкуренції. Також для такої моделі є характерною значна кількість масштабних науково-інноваційних проєктів, фінансування яких значною мірою проводиться державою.

2. Дещо іншим шляхом проходить розвиток інноваційної сфери в Німеччині, Швеції, Швейцарії. Держава підтримує визначальні напрямки нововведень у тих сферах, які є пріоритетними в галузевій структурі народного господарства, намагаючись досягти часткового лідерства в глобальних масштабах. Разом з тим, велика увага приділяється якості освіти як базової компоненти успішного розвитку економіки.

3. Стратегія інноваційного розвитку, в основі державного регулювання якого покладене чітке координування синхронного розвитку різних секторів науки і виробництва, орієнтація на довготермінову конкурентоспроможність промисловості та її адаптація до нових умов. Така модель використовується в Японії, Південній Кореї.

Що стосується України, то вона відноситься до країн з перехідним типом економіки і зазначені моделі для вітчизняної економіки ще не можуть бути застосовані. Слід мати на увазі, що досягнення високого рівня ефективності державних інститутів у сфері стимулювання інноваційної активності в промисловості не може бути отримане абсолютним копіюванням закордонного досвіду або перенесенням дієвих у певних регіонах схем на вітчизняний рівень. З огляду на це, потребує вирішення проблема розроблення та реалізації ефективної багатовекторної стратегії інноваційного розвитку України, яка б, узагальнюючи досвід розвинених держав, була реальною для виконання та мала довготерміновий характер.

Сукупність цих проблем актуалізує проблематику, якій присвячена монографія Маркович І. Б. «Трансформація промисловості в системі глобальних викликів: організаційно-мережеві зміни та конкуренто-інноваційні виміри», предметом якої є теоретичні, методичні та прикладні аспекти активізації трансформацій промисловості в умовах глобалізації. У монографії проаналізовано основні теоретико-методологічні аспекти впливу глобалізації на особливості промислового розвитку, розкрито сутність та прояви глобалізації світового простору, ідентифіковано основні канали поширення глобалізаційних імпульсів в міжнародному масштабі, виявлено тенденції розвитку промисловості України та світу, розроблено підхід до визначення мікрорівневої адаптованості вітчизняної промисловості до роботи в глобальних умовах на основі декомпозиції та агрегування.

Проблеми структурної перебудови економіки не є новими. Вони більшою чи меншою мірою притаманні усім етапам світового розвитку в багатьох країнах світу. Для України завдання досягнення збалансованого стану окремих галузей промисловості з урахуванням глобальних чинників та національних особливостей є нагальним та таким, що потребує наукового підходу до вирішення.

Не зважаючи на досить змістовний науковий та практичний доробок в цьому напрямі досліджень, проблематику зростання ефективності промислового розвитку не можна вважати вичерпаною. Залишаються недостатньо висвітленими особливості факторів, які справляють найбільш відчутний вплив на спроможність підприємств швидко адаптовуватися до змін зовнішнього середовища, що є неодмінною умовою досягнення високого рівня конкурентоспроможності на ринку. Особливо багато дискусій виникає з приводу доцільності та умов досягнення позитивного ефекту від фрагментування виробничо-збутового ланцюжка, застосування аутсорсингових стратегій, побудови мережево орієнтованих виробничих структур.

Ці питання, хоча й частково, розглянуті в згадуваній монографії Маркович І. Б. На наш погляд, дане дослідження доцільно розширити в напрямку розкриття особливостей його протікання на тлі євроінтеграційних процесів, оскільки важливо визначити місце української промисловості в світовому масштабі. Поряд з прогресом світової економіки технологічна структура української економіки регресує, знижується рівень науково-технічного потенціалу в більшості галузей, скорочується частка високотехнологічних виробництв, триває масштабне вивезення капіталу з країни.

На жаль, статистично підтвердженим є той факт, що вітчизняна економіка характеризується неефективною структурою з високою ресурсо- й енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком сировинних галузей, низьким рівнем інноваційності, відставанням розвитку інфраструктури, відірваністю фінансового сектора від реальної економіки, неефективним функціонуванням секторів, що забезпечують соціальний розвиток.

Можна говорити й про необхідність подолання структурних диспропорцій в економіці, що мають системний характер і визначальний вплив на формування подальших тенденцій її розвитку, причому до основних проблем в даному контексті належить глибока деформація структури суспільного капіталу й умов його відтворення.

Передумови стійкого економічного розвитку країни визначаються насамперед пропорціями між споживчими витратами та інвестуванням економіки, пропорціями розподілу наявних доходів між інституційними секторами економіки, обсягами та способом використання зовнішніх інвестицій, що потребує наукового підходу до обґрунтування трансформацій.

Становлення та стабільний розвиток конкурентоспроможної на світовому рівні економіки неможливі без використання всіх механізмів, які можуть позитивно впливати на

внутрішні ринкові інститути. Розглядаючи проблему недостатньої ефективності існуючих моделей розвитку вітчизняного національного господарства, слід зосередитися на дослідженні та обґрунтуванні вибору такої форми економічного зростання, яка була б здатна забезпечити вирішення проблеми недостатньої конкурентоспроможності промисловості спочатку в регіональному, а потім і національному та глобальному вимірах.

Останнє десятиліття характеризується зростаючим рівнем виробничої концентрації, інтенсивності продажів на більшості промислових ринків. Спостерігається чітке намагання перейти від ієрархічних промислових структур до спеціалізованих господарюючих суб'єктів, які координуються ринковими механізмами. Таким чином, економічна глобалізація та прискорення інформаційних потоків стимулює та актуалізує пошук таких форм міжфірмової співпраці, які б володіли ознаками інтегрованості форм співробітництва.

Висновки. На сьогодні склалася нагальна потреба в цілеспрямованому комплексному вивченні проблем впливу глобалізації на особливості промислового розвитку, а це можливе за умов виокремлення питань провайдингу промислового розвитку в євроінтеграційних контекстах як самостійного наукового напрямку.

Основна мета цього напрямку досліджень та розроблень, на нашу думку, полягає у:

- всебічному вивченні каталізаторів інноваційного розвитку промисловості в глобальному та регіональному масштабах;
- дослідженні факторів, що визначають структуру промисловості в галузевому розрізі;
- формуванні наукових передумов для перебудови секторальної структури промисловості відповідно до вимог світового співтовариства, економічного потенціалу країни та тенденцій глобального економічного розвитку;
- обґрунтуванні можливостей зростання конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств завдяки застосуванню новітніх способів організації діяльності, інноваційних управлінських технологій на основі активізації технологічного потенціалу;
- розробленні заходів підтримки інноваційно активних промислових підприємств засобами державного регулювання та інституційної підтримки.

Безумовно, це далеко не повний перелік завдань, які має вирішувати дослідження у пропонованому напрямку, але виділення його є актуальним та очевидним.

Слід також зазначити, що науковий напрям провайдингу промислового розвитку в євроінтеграційних контекстах розширює і доповнює завдання, які стоять перед науковцями, що працюють з проблематикою трансформацій промисловості загалом.

Conclusions. Thus, summing up the above, it should be noted that today there is an urgent need for a focused comprehensive study of the problems of globalization impact on industrial development features, and this is possible under conditions of separation of questions concerning the providing of industrial development in the contexts of European integration as an independent field of research.

The main purpose of this area of research and development, to our opinion, is as follows:

- a comprehensive study of catalysts innovative industrial development in global and regional scales;
- the study of factors that determine the structure of the industry by sector;
- the formation of scientific prerequisites for sectoral adjustment of industrial structure in accordance with the requirements of the international community, economic potential and trends of global economic development;

- reasoning of competitiveness growth opportunities of domestic industries through the use of new ways of organizing work, innovative management technologies to enhance the basic technological capacity;

- the development of measures to support the innovative active industrial enterprises by the means of government control and institutional support.

Undoubtedly, this is not a complete list of the tasks that should solve the proposed research directly, but its allocation is necessary and obvious.

It should also be noted that the scientific direction of the industrial development providing in European integration contexts expands and complements the tasks faced by researchers working with issues of industry transformation in general.

Використана література

1. Трансформація промисловості в системі глобальних викликів: організаційно-мережеві зміни та конкуренто-інноваційні виміри: монографія [Текст] / І.Б. Маркович. – Тернопіль: Астон, 2012. – 256 с.
2. Маркович, І.Б. Організаційно-економічні зміни світового ринку машинобудування в умовах глобалізації [Текст] / І.Б. Маркович // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ. – Вип. II (38). Економічні науки, 2010. – С. 47–53.
3. Маркович, І.Б. Роль інноваційного чинника в зростанні конкурентоспроможності українського машинобудування на світовому ринку [Текст] / І.Б.Маркович // Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. – Т.1, №4 (154). – Хмельницький, 2010. – С. 166–169.
4. Маркович, І. Глобальне промислове виробництво та сили, що його стимулюють [Текст] / І. Маркович // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія»: збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 8(32). – Луцьк, 2011. – С. 266–273.
5. Маркович, І. Оцінювання рівня адаптованості промислового підприємства до роботи в глобальних умовах [Текст] / І.Маркович // Галицький економічний вісник. – 2011. – №4(33). – С. 86–93.
6. Маркович, І.Б. Аналіз напрямів трансформаційних перетворень промислового підприємства [Текст] / І.Б. Маркович // Економічний простір: збірник наукових праць. – №60. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – С. 195–200.
7. Маркович, І. Оцінювання рівня адаптованості промислового підприємства до роботи в глобальних умовах [Текст] / І. Маркович // Галицький економічний вісник. – 2011. – №4(33). – С. 86–93.
8. Маркович, І. Б. Аналіз тенденцій, перспектив та ризиків розвитку світового ринку машинобудування [Текст] / І.Б. Маркович // Экономика Крыма. – 2012. – №1(38). – С. 326–330.
9. Маркович, І.Б. Особливості формування цілей в системі стратегічного управління промислового підприємства [Текст] / І.Б. Маркович // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – Вип. 4 – 2012. – № 30. – С. 72–76.
10. Єрохін, С.А. Структурна трансформація національної економіки: теоретико-методологічний аспект [Текст] / С.А. Єрохін. – К.: Світ знань, 2002. – 528 с.
11. Філіппова, С.В. Методологія управління трансформаційними процесами в промисловому виробництві: дис....доктора екон. наук: 08.07.01 / С.В. Філіппова. – О., 2006. – 20 с.
12. Шишков, Ю. Інтернаціоналізація виробництва – новий етап розвитку мирової економіки [Текст] / Ю.Шишков. – М.: ИМЭМО РАН, 2009. – 92 с.
13. Гладій, І.Й. Регіоналізація світового ринку: євроінтеграційний аспект: монографія [Текст] / І.Й. Гладій. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 544 с.